

Аналіз міжнародних та національних актів в аспекті ризиків дискримінації чи насильства над засудженими, вмотивованому ненавистю на основі сексуальної орієнтації та гендерної дискримінації

<https://www.facebook.com/UkrainenoTorture>

<https://www.facebook.com/FreedomHouseUkraine>

Авторський колектив: Вадим Човган, експерт з пенітенціарних питань, доктор публічного права, Костянтин Автухов кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, виконавчий директор ГО «Україна без тортур».

Матеріал підготовлено Громадською організацією «Україна без тортур» за підтримки Представництва Freedom House в Україні у межах проекту «Відкриваючи скриньку Пандори: захист ЛГБТ+ осіб, позбавлених волі». Матеріал відображає позицію авторів і не обов'язково відображає позицію Представництва Freedom House в Україні.

Freedom House в Україні – представництво в Україні найстарішої неурядової організації у США, заснованої в 1941 році Елеонорою Рузвельт, Венделлом Вілкі та іншими американцями. Freedom House бачить свою місію у поширенні та захисті демократії та свободи по всьому світу.

Будь-яке використання матеріалів, розміщених у цьому виданні, дозволене за умови згадки першоджерела не пізніше другого абзацу тексту.

Зміст

1. ЛГБТ+ як вразлива категорія засуджених та ув'язнених	2
2. Міжнародні стандарти	6
3. Національне законодавство	16

Вступ

У національному законодавстві України закріплена заборона катувань – заподіяння сильного фізичного чи морального страждання чи болю, включно з примусом та залякуванням, які ґрунтуються на дискримінації особи за тією чи іншою ознакою. До видів катувань можна віднести сексуальне та гендерне насильство, які, на жаль, є системною проблемою в місцях несвободи в Україні та світі.

Вразливою групою є представники спільноти ЛГБТ+, які найчастіше страждають від насильства у місцях позбавлення волі. ЛГБТ+ люди в місцях несвободи стикаються зі спектром небезпек: насильство, дискримінація, жорстоке поводження з боку ув'язнених та адміністрації, одиночне утримання без доступу до загальних заходів та відсутність доступу до якісних медичних послуг зокрема.

Для того, щоб зрозуміти та дати оцінку проблемам ЛГБТ+ людей в місцях позбавлення волі України, ГО “Україна без тортур” за підтримки Freedom House Ukraine провела аналіз національного законодавства, яке регулює діяльність УВП та СІЗО, щоб зрозуміти, які норми сприяють розвитку ризиків дискримінації чи насильства на основі сексуальної орієнтації та гендерної ідентифікації.

Важливим аспектом було виокремлення таких категорій, як представники ЛГБТ+ та ЧСЧ (чоловіки, які практикують секс з чоловіками), а також вивчення проблем, з якими зіштовхуються засуджені, адже кожен має свої особливості та ризики.

У дослідженні вивчено та викладено основні проблеми національного законодавства, низку конкретних норм, які обмежують права представників ЛГБТ+ спільноти, що перебувають у місцях несвободи, та передбачено ризики, які вони несуть. Також було здійснено аналіз міжнародного законодавства, в пошуку такого, яке достатньою мірою враховувало б потреби ЛГБТ+ спільноти для подальшого вироблення політик, спрямованих на захист цієї категорії засуджених на національному рівні.

Показчик скорочень

АЗК - Асоціація з запобігання катуванням

ЄСПЛ - Європейський суд з прав людини

КВК України - Кримінально-виконавчий кодекс України

ЛГБТ+ - (акронім) лесбійки, геї, бісексуали, трансгендери

ПВР СІЗО - Правила внутрішнього розпорядку слідчих ізоляторів

ОБСЄ - Організація з безпеки і співробітництва в Європі

ООН - Організація Об'єднаних Націй

СІЗО - слідчий ізолятор

США - Сполучені Штати Америки

МТР - Міжнародна тюремна реформа

1. ЛГБТ+ як вразлива категорія засуджених та ув'язнених

«В умовах ув'язнення, зазвичай, існує суворі ієрархія, і ті, хто знаходяться в самому низу цієї ієрархії, як-от діти, люди похилого віку, люди з інвалідністю, лесбійки, геї, бісексуали та трансгендери, страждають від подвійної, або і потрійної дискримінації»,

Спецдоповідач ООН з запобігання катуванням¹[1, пара 231].

Українська пенітенціарна система має своїм корінням колективну систему тримання радянських часів. Однією з філософських засад старої системи було виправлення засуджених у колективі та «через колектив». Таким чином, на додаток до притаманного будь-якій тюремній системі тяжіння до «унормальнення» засуджених²[2, р. 108-115], в якій кожен вияв різниці сприймається як слабкість³[3, р. 14], колективна система тримання ще більше посилює вплив «норми» і не допускає будь-якого вирізнення з-поміж загалу.

Зазначена філософія знаходить своє віддзеркалення у в'язничній субкультурі пострадянських країн. У цій субкультурі засуджені-представники сексуальних меншин не можуть домагатися дотримання їхніх прав, вони стигматизуються та маргіналізуються іншими групами засуджених⁴[4, р. 6]. Пострадянська тюремна субкультура у цьому сенсі є подібною до тюремної субкультури в інших країнах. Існують дослідження, які чітко свідчать, що засуджені чоловіки мають вищий рівень несприйняття ЛГБТ+ спільноти, ніж чоловіки на волі⁵[3, р. 13]. В'язнична субкультура має маскулинний характер, а тому засуджені ЛГБТ+ сприймаються як «недостатньо чоловіки»⁶[3, р. 13].

Становище представників ЛГБТ+ у тюремній системі влучно описує спеціальний доповідач ООН з питань катувань:

¹ Report of the Special Rapporteur on Torture to the UN Human Rights Council, Study on the phenomena of torture, cruel, inhuman or degrading treatment or punishment in the world, including an assessment of conditions of detention, 5 February 2010, A/HRC/13/39/Add.5, para 231.

² M. Foucault. Discipline & Punish: The Birth of the Prison' (1975). 2. ed. New York 1977, pp. 108-115.

³ Out on the Inside: The Rights, Experiences and Needs of LGBT People in Prison, Irish Penal Reform Trust, 2016, pp. 14 // https://www.iprt.ie/site/assets/files/6369/iprt_out_on_the_inside_2016_embargo_to_1030_feb_02_2016.pdf

⁴ Slade G., Kelbakiani A., Tsagareli N. Influence of Criminal Subculture on the Management of a Penitentiary Institution (main findings), Penal Reform International, 2020, p. 6.

⁵ Out on the Inside: The Rights, Experiences and Needs of LGBT People in Prison, Irish Penal Reform Trust, 2016, p. 13 // https://www.iprt.ie/site/assets/files/6369/iprt_out_on_the_inside_2016_embargo_to_1030_feb_02_2016.pdf

⁶ Ibid.

«...представники сексуальних меншин більше за інших піддавалися катуванням та іншим формам неналежного поводження, оскільки вони не відповідали соціально сформованим гендерним очікуванням. До того ж дискримінація на підставі сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності часто може підсилювати процес дегуманізації потерпілих, а це переважно є необхідною умовою для катувань та неналежного поводження»⁷[5, para 19].

Дослідження підтверджують, що представники ЛГБТ+ мають набагато більший шанс бути зґвалтованими ніж інші засуджені. Наприклад, спеціальне дослідження з цього приводу у США підтвердило, що 41% засуджених геїв та бісексуалів були зґвалтовані під час перебування у в'язниці, тоді як ця цифра щодо гетеросексуальних засуджених була 9%⁸[6]. У іншому федеральному дослідженні США вказується, що вірогідність бути підданими сексуальним знущанням у 3 рази вища ніж серед гетеросексуальних засуджених⁹[7, р 6]. При цьому варто бути обережними з узагальненнями, адже рівень насильства щодо ЛГБТ+ в'язнів може відрізнятись у різних тюремних системах через різні фактори, такі як перенаселення, ступінь нагляду і контролю, різниця у субкультурі¹⁰[3, р. 24]. В будь-якому разі рівень латентного насильства, зокрема й сексуального є високим, в тому числі через побоювання скаржитися серед ЛГБТ+¹¹[3, р. 25].

«Ми відбуваємо два покарання: одне застосоване суддею, а друге – засудженими. Ми для них ніхто. Ніхто звертає увагу на світ гомосексуалів» – засуджений гей у бразильській тюрмі¹²[8, р. 106].

Часто одним зі способів захисту засуджених ЛГБТ+ є знайти собі засудженого «чоловіка», який є достатньо сильним у тюремній ієрархії, щоб тримати інших засуджених «подалі». В такому разі, засуджених гей стає «рабом» такого «чоловіка» та вимушений виконувати всі його сексуальні забаганки та інші потреби. При цьому такі засуджені можуть «передавати» ЛГБТ+ засуджених для послуг іншим в'язням¹³[8, р. 106]. Не дивно, що захист ЛГБТ+ від сексуального насильства з боку інших засуджених розглядається фахівцями ООН як одна з основних потреб ЛГБТ+ в ув'язненні¹⁴[8, р. 106].

⁷ Report of the Special Rapporteur on the question of torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment, 2001, A/56/156, para 19 // <https://digitallibrary.un.org/record/446206>

⁸ United States National Prison Rape Elimination Commission, Hearing: At Risk: Sexual Abuse and Vulnerable Groups Behind Bars—August 19, 2005, Statement of Jody Marksamer (www.nprec.us/proceedings_sf.htm).

⁹ Beck A., Berzofsky M., Caspar R., Krebs C. Sexual Victimization in Prisons and Jails Reported by Inmates 2011-12. Цит. за LGBTQ People Behind Bars: A Guide to Understanding the Issues Facing Transgender Prisoners and Their Legal Rights, National Center for Transgender Equality, P. 6 // <https://transequality.org/sites/default/files/docs/resources/TransgenderPeopleBehindBars.pdf>

¹⁰ Out on the Inside: The Rights, Experiences and Needs of LGBT People in Prison, Irish Penal Reform Trust, 2016, p. 24 // https://www.iprt.ie/site/assets/files/6369/iprt_out_on_the_inside_2016_embargo_to_1030_feb_02_2016.pdf

¹¹ Ibid, p. 25.

¹² Handbook on Prisoners with Special Needs. Criminal Justice Handbook Series, UNODC, Vienna, 2009, P. 106.

¹³ Ibid.

¹⁴ Ibid.

Виправдовування насильства щодо засуджених ЛГБТ+ є не лише типовим серед засуджених, а й серед співробітників пенітенціарної системи:

«Під час ув'язнення представники сексуальних меншин часто вважаються найнижчою категорією в'язнів. Їх утримують у гірших умовах тримання, ніж інших в'язнів. ... представники сексуальних меншин піддавались значному насильству, особливо сексуальному знущанню та звалтуванням, з боку інших в'язнів або навіть тюремних інспекторів. Тюремні інспектори, як стверджувалося, не вживали належних заходів для зменшення ризику насильства з боку інших в'язнів, або ж навіть заохочували сексуальне насильство, спеціально вказуючи на представників сексуальних меншин. Вірогідно, тюремні співробітники погрожували переведенням до приміщень загального тримання, де представники сексуальних меншин піддавалися б вищому ризику сексуального знущання з боку інших в'язнів»¹⁵[8, para. 23].

Відкрите негативне відношення в'язничних співробітників до представників ЛГБТ+ спостерігається й в Україні. Як вказує соціолог Антон Симкович, деякі такі співробітники навіть цитують релігійні тексти на підтримку гомофобії щодо засуджених. Вони також посилаються на конспіративні теорії, відповідно до яких прозахідні намагання українського уряду щодо толерантності спрямовані на руйнування українських моральних цінностей, сім'ї та суспільства¹⁶[9, р. 12]. Такі підходи сумісні з твердженнями американських дослідників, що пенітенціарний персонал може звинувачувати ЛГБТ+ засуджених у їхній власній віктимізації та відмовляти їм у захисті через те, що вони «виставляють все це на показ»¹⁷[7, р 6].

Таким чином представники ЛГБТ+, які потрапляють у пенітенціарну систему, потрапляють у пастку. З одного боку вони ризикують бути підданими насильству та дискримінації іншими засудженими, а з іншого боку – вони не можуть розраховувати на повноцінну підтримку та захист пенітенціарного персоналу.

За таких умов намагання скаржитися до органів влади чи правозахисних організацій щодо будь-яких аспектів тримання, пов'язаних з їхньою належністю до ЛГБТ+, може призводити до помсти як від інших засуджених, так і від персоналу. Як вказує спецдоповідач ООН з запобігання катуванням, страх помсти та недовіра до наявних механізмів скарг часто стримують ЛГБТ+ в ув'язненні від скарг на знущання¹⁸[10, para. 35].

Посібник ООН щодо засуджених зі спеціальними потребами містить опис щодо проблем, з якими зіштовхуються засуджені ЛГБТ+. Зокрема, вони:

- зазвичай розміщуються у неналежних умовах тримання;
- частіше за інших в'язнів піддаються насильству;
- не можуть скаржитися через страх помсти;
- утримуються від участі у праці, освіті та інших заходах, оскільки побоюються інших засуджених;

¹⁵ Ibid. para. 23

¹⁶ Symkovych A., Sex in Prisoner Power Relations: Attitudes and Practices in a Ukrainian Correctional Colony for Men // The Howard Journal, 2017, Vol. 56, no. 1, p. 12.

¹⁷ LGBTQ People Behind Bars: A Guide to Understanding the Issues Facing Transgender Prisoners and Their Legal Rights, National Center for Transgender Equality, P. 6 // <https://transequality.org/sites/default/files/docs/resources/TransgenderPeopleBehindBars.pdf>

¹⁸ Report of the Special Rapporteur on Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, A/HRC/31/57, 5 January 2016, p. 35.

- мають обмежені можливості отримувати правничу допомогу;
- більш схильні до захворювань хворобами, які передаються статевим шляхом;
- потребують більшої психологічної підтримки;
- рідше мають побачення та зберігають зв'язок зі своїми сім'ями¹⁹[8, pp. 105-109].

На додаток, звернімо увагу, що розгляд ЛГБТ+ як однієї категорії засуджених із подібними проблемами є дуже умовним, а в окремих випадках і некоректним. Річ у тому, що проблеми, з якими зіштовхуються, наприклад, трансгендерні засуджені, можуть суттєво відрізнятися від представників інших сексуальних меншин²⁰[11, p. 51]. Зокрема, трансгендерні засуджені можуть потребувати медичних гормональних препаратів, поміщення до установ для засуджених протилежної статі, ніж та, яка зазначена у їхньому паспорті, можливості мати та користуватися косметикою чи одягом іншої статі тощо.

¹⁹ Handbook on Prisoners with Special Needs. Criminal Justice Handbook Series, UNODC, Vienna, 2009, pp. 105-109.

²⁰ Preventing and Addressing Sexual and Gender-Based Violence in Places of Deprivation of Liberty Standards, Approaches and Examples from the OSCE Region, OSCE/ODIHR, 2019, p. 51 // <https://www.osce.org/files/f/documents/f/b/427448.pdf>

2. Міжнародні стандарти

Формальні міжнародні стандарти у пенітенціарній сфері не містять специфічних положень щодо поводження з ЛГБТ+. Вироблення політик, спрямованих на захист цієї категорії засуджених на національному рівні, ускладнюється відсутністю таких міжнародних стандартів, обмеженими даними щодо досвіду ув'язнення ЛГБТ+ та ворожих підходів до них, які можуть варіюватися від недостатнього врахування їхніх потреб до відвертої гомофобії та трансфобії²¹[11, р. 51].

Положення формальних міжнародних стандартів тільки узагальнено або опосередковано стосуються ЛГБТ+ в'язнів.

Наприклад, Мінімальні стандартні правила ООН щодо поводження з в'язнями (Правила Мандели) закріплюють принцип недискримінації на підставі «будь-якого іншого статусу». Вони також вказують, що в'язничні адміністрації мають брати до уваги індивідуальні потреби в'язнів, включаючи потреби найбільш вразливих категорій у в'язничному середовищі. Заходи із захисту засуджених зі специфічними потребами не повинні вважатися дискримінаційними (див. правила 2.1 та 2.2).

Таке розуміння принципу недискримінації в'язнів підтримує і Підкомітет ООН з запобігання катуванням. Він вказує, що принцип недискримінації передбачає не тільки заборону різного поводження з засудженими, а й вжиття диференційованих заходів, якщо це потрібно для забезпечення прав людини²²[12, para. 59].

На європейському регіональному рівні, відповідні стандарти закріплюються у Європейських в'язничних правилах. Наприклад, правило 13 цього документу також передбачає неприпустимість дискримінації на підставі «іншого статусу». Ще одна рекомендація Ради Європи стосується заходів для боротьби з дискримінацією на підставі сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності²³[13]. Відповідно до неї країни-члени Ради Європи, серед яких і Україна, мають вживати належних заходів для забезпечення безпеки та гідності усіх осіб в умовах ув'язнення, включаючи ЛГБТ+, зокрема захисні заходи проти фізичного насильства, зґвалтування та інших форм сексуального насильства, незалежно від того хто їх вчиняє – засуджені чи персонал. Також мають вживатися заходи для належного захисту гендерної ідентичності трансгендерних осіб²⁴[13].

²¹ Ibid.

²² Eighth Annual Report of the Subcommittee on Prevention of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, 26 March 2015, para. 59.

²³ Recommendation CM/Rec(2010)5 of the Committee of Ministers to Member States on Measures to Combat Discrimination on Grounds of Sexual Orientation or Gender Identity (Adopted by the Committee of Ministers on 31 March 2010 at the 1081st meeting of the Ministers' Deputies)

²⁴ Ibid, para. 4.

Керівні принципи щодо захисту прав ЛГБТ+ Європейського Союзу звертають увагу національних та міжнародних моніторингових органів на необхідність спеціальної уваги до становища ЛГБТ+ в ув'язненні²⁵[14].

Не дивлячись на загальний характер формальних міжнародних стандартів, міжнародна спільнота також виробила низку неформальних, але більш специфічних стандартів захисту в'язнів ЛГБТ+. Ці стандарти доступні у виді принципів та публікацій міжнародних урядових та неурядових організацій.

Одним із таких стандартів є **Джок'якартські принципи**²⁶[15]. Ці принципи були напрацьовані групою міжнародних експертів, які організували робочу групу у Джок'якарті у відповідь на відсутність міжнародних стандартів з питань прав ЛГБТ+. Принципи були прийняті у 2017 році та містять окремі правила щодо прав ЛГБТ+ в умовах ув'язнення.

Зокрема, **принципи 9 та 10** закріплюють право в'язнів на гуманне ставлення в умовах ув'язнення та право не бути підданими катуванням та іншим формам неналежного поводження/покарання.

Принцип 9 закріплює, що держави повинні:

А) Забезпечити, щоб тримання в ув'язненні уникало подальшої маргіналізації осіб на основі сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності або піддавання їх ризику насильства, жорстокого поводження чи фізичного, психічного чи сексуального насильства.

В) Забезпечити належний доступ до медичної допомоги та консультування відповідно до потреб осіб, які перебувають в ув'язненні, визнаючи будь-які особливі потреби людей на основі їх сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності, в тому числі щодо репродуктивного здоров'я, доступу до інформації про ВІЛ / СНІД та відповідного лікування та доступу до гормональної чи іншої терапії, а також до процедур щодо зміни статі у разі потреби.

С) Забезпечити, наскільки це можливо, участь усіх ув'язнених у прийнятті рішень щодо місця ув'язнення відповідно до їхньої сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності.

Д) Вжити захисних заходів для всіх в'язнів, вразливих до насильства або жорстокого поводження на основі їхньої сексуальної орієнтації, гендерної ідентичності або гендерних проявів, та забезпечити, наскільки це раціонально можливо, щоб такі захисні заходи не передбачали більшого обмеження їхніх прав, ніж обмеження прав загального тюремного населення.

Е) забезпечити, щоб тривалі побачення, де це дозволено, надавались на рівних засадах усім ув'язненим та засудженим, незалежно від статі їхнього партнера.

Ф) Забезпечити незалежний моніторинг місць несвободи з боку держави, а також неурядових організацій, включаючи організації, що працюють у сферах сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності.

²⁵ Council of the European Union, Guidelines to Promote and Protect the Enjoyment of All Human Rights by Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender and Intersex Persons (LGBTI), Foreign Affairs Council Meeting, 24 June 2013.

²⁶ Джок'якарта (англ. *Yogyakarta*) — місто в Індонезії, на острові Ява. Див. повний текст принципів: www.yogyakartaprinciples.org

Г) Проводити програми навчання та підвищення обізнаності для в'язничного персоналу та всіх інших посадових осіб у державному та приватному секторах, які зайняті в місцях позбавлення волі, щодо міжнародних стандартів прав людини та принципів рівності та недискримінації, в тому числі стосовно сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності.

Принцип 10 закріплює, що держави також повинні:

А) Вжити всіх необхідних законодавчих, адміністративних та інших заходів для запобігання та забезпечення захисту від катувань та жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання, вчиненого з причин, що стосуються сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності жертви, а також підбурювання до таких дій.

В) Вжити всіх раціональних заходів для виявлення жертв катувань та жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання, скоєного з причин, що стосуються сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності, та створити відповідні засоби правового захисту, включаючи відшкодування та відшкодування шкоди, а також, у разі потреби, медичну та психологічну підтримку.

С) Здійснювати програми підготовки та підвищення обізнаності для поліції, в'язничного персоналу та всіх інших керівників у державному та приватному секторах, які можуть вчиняти такі дії або запобігти їм.

У додаткових рекомендаціях до зазначених Принципів автори закликають структури ООН затвердити їх та використовувати у своїй роботі, проте це досі не зроблено.

Однією із найбільш впливових комплексних публікацій з питань прав ЛГБТ+ в ув'язненні є спільна публікація міжнародних неурядових організацій Асоціації з запобігання катуванням (АПТ) та Міжнародної тюремної реформи (PRI) щодо моніторингу прав в'язнів-представників ЛГБТ+²⁷[16]. Ця публікація використовується як квазістандарт міжнародного рівня у сфері захисту ЛГБТ+ в умовах несвободи. Як вказується у ній, ув'язнені ЛГБТ+ знаходяться під ризиком порушень прав людини та знущань з самого моменту їхнього затримання аж до їхнього звільнення²⁸[16, р. 4-5].

Основні тези цього документа щодо специфічного захисту ЛГБТ в ув'язненні можна підсумувати так:

1. Недискримінація. Засуджені ЛГБТ+ повинні мати рівні права з іншими засудженими, зокрема що стосується доступу до наявних послуг, навчання, праці чи спорту. Цей доступ ніколи не може обмежуватися на підставі сексуальної орієнтації чи гендерної ідентичності, хоча на практиці це часто трапляється як вияв дискримінації або внаслідок необхідності ізоляції від інших засуджених.

2. Сексуальне та інше насильство. Засуджені ЛГБТ+ повинні мати можливість конфіденційно подати скаргу щодо такого насильства через внутрішні та зовнішні механізми. Вони також повинні мати право на медичну та психологічну підтримку у

²⁷ LGBTI Persons Deprived of their Liberty: A Framework for Preventive Monitoring. 2nd ed., APT/PRI, 2015, available at: <https://cdn.penalreform.org/wp-content/uploads/2016/01/lgbti-framework-2nd-ed-v7-web.pdf>

²⁸ Ibid, p. 4-5.

разі, якщо таке насильство трапилося. Моніторингові органи мають приділяти особливу увагу до ознак потенційного насильства щодо цієї категорії в'язнів.

3. Окреме тримання. У разі загрози будь-якого насильства щодо цієї категорії засуджених влада повинна вживати заходів з їх окремого тримання. При цьому окреме тримання, за можливості, не повинно перетворюватися на одиночне тримання та на надмірну ізоляцію. Рішення щодо такого тримання має, за можливості, прийматися за згоди відповідного засудженого. У разі, якщо альтернатив ізоляції немає, повинні вживатися компенсаційні заходи, такі як створення можливостей для додаткового спілкування з іншими, психологічно сумісними засудженими, персоналом, збільшення кількості побачень, спілкування з психологами, капеланами, волонтерами, збільшення зайнятості в межах камери чи поза її межами тощо.

4. Обшуки. Хоча міжнародний стандарт обшуків полягає в тому, що обшук мають здійснювати особи протилежної статі, він не завжди є релевантним у випадку ЛГБТ та може призводити до їхнього приниження. За можливості, таким категоріям в'язнів необхідно надавати вибір щодо статі того, хто може проводити їхній обшук – чоловік чи жінка. У державі повинні існувати специфічні процедури щодо обшуків ЛГБТ.

5. Навчання персоналу. Програми навчання пенітенціарного персоналу мають враховувати специфіку поводження з такими засудженими, зокрема і курси щодо недискримінації та специфічних потреб ЛГБТ+.

Окремі стандарти містяться у публікаціях міжнародних *урядових* організацій. У 2019 році Бюро з прав людини ОБСЄ опублікувало посібник з запобігання та боротьби з сексуальним та гендерно-зумовленим насильством в умовах позбавлення волі, який частково стосується прав ЛГБТ+ в ув'язненні²⁹[17]. Серед основних рекомендацій, які містить посібник, є такі:

- керівники в'язничних установ повинні забезпечувати нульову толерантність щодо дискримінації ЛГБТ+ з боку персоналу або з боку інших засуджених;
- ізоляція з метою забезпечення безпеки засуджених повинна застосовуватися лише за згоди відповідного засудженого та повинна передбачати процесуальні гарантії та регулярний перегляд такого рішення;
- мають існувати спеціальні політики щодо класифікації ЛГБТ+ засуджених до пенітенціарних установ;
- трансгендерні засуджені повинні мати можливість вибирати до якого типу установи вони хочуть бути поміщені – чоловічої чи жіночої;
- мають існувати спеціальні політики щодо обшуків ЛГБТ+. Вони повинні мати вибір щодо статі співробітника, який проводить обшук.

²⁹ Preventing and Addressing Sexual and Gender-Based Violence in Places of Deprivation of Liberty Standards, Approaches and Examples from the OSCE Region, OSCE/ODIHR, 2019 // <https://www.osce.org/files/f/documents/f/b/427448.pdf>

Окремі міжнародні стандарти захисту ЛГБТ+ у в'язницях розпорошені у документах міжнародних механізмів захисту прав людини, таких як ООН та ЄСПЛ. Наприклад, такі стандарти стосуються сегрегації засуджених ЛГБТ+ для цілей їхнього захисту.

Як вказує Спецдоповідач ООН з питань запобігання катуванням:

«ЛГБТ+, які позбавлені волі, повідомляють про вищий рівень сексуального, фізичного та психологічного насильства на підставі їхньої сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності. ... Їхнє поміщення в одиночне ув'язнення або адміністративна сегрегація для їхнього власного «захисту» може становити порушення заборони катувань та неналежного поводження»³⁰[10, р. 35].

На думку Спецдоповідача зазначена ізоляція не повинна обмежувати соціальну активність засуджених, таку як доступ до дозвілля, читальних матеріалів, юридичної чи медичної підтримки³¹[18, р. 19].

У справі Європейського суду з прав людини «X. проти Туреччини» Європейський суд визнав порушення статті 3 та статті 14 Конвенції у зв'язку з окремим триманням гомосексуального засудженого в неналежних умовах, що супроводжувалася тотальною ізоляцією від інших засуджених протягом 13 місяців³²[19].

Фахівці ООН рекомендують пенітенціарним адміністраціям розробляти спеціальні політики та стратегії з забезпечення захисту ЛГБТ+ та їхньої соціальної реінтеграції. Такі політики та стратегії мають ставити під питання гомофобну тюремну культуру та чітко вказувати, що дискримінація з цієї підстави неприпустима. Вони також повинні підкреслювати право засуджених на конфіденційність щодо їхньої сексуальної орієнтації чи гендерної ідентичності та включати чіткі процедури у разі сексуальних знущань чи страху таких знущань³³[8, р. 114]

Згаданий посібник ООН щодо засуджених зі спеціальними потребами містить перелік детальних рекомендацій щодо ЛГБТ+³⁴[8, р. 119-121], зокрема:

Пенітенціарній владі

- Розробити політики та стратегії для забезпечення захисту ЛГБТ+, які б забороняли дискримінацію на основі сексуальної чи гендерної орієнтації. Забезпечувати дисциплінарну відповідальність персоналу, який не дотримується таких принципів. Визнавати право засуджених на приватність щодо їхньої сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності.

³⁰ Report of the Special Rapporteur on Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, A/HRC/31/57, 5 January 2016, p. 35.

³¹ Interim Report of the Special Rapporteur on Torture to the UN General Assembly, 5 August 2011, A/66/268, p. 19.

³² European Court of Human Rights, X v. Turkey (Application no. 24626/09), 9 October 2012.

³³ Handbook on Prisoners with Special Needs. Criminal Justice Handbook Series, UNODC, Vienna, 2009, p. 114.

³⁴ Ibid, pp. 119-121.

- При розробці таких політик чи стратегій мають здійснюватися консультації з представниками організацій ЛГБТ+.
- Розробити вимірювані стандарти щодо оцінки результатів таких стратегій та політик.

Пенітенціарному персоналу

- Залучати достатню кількість персоналу, відповідального за нагляд.
- Забезпечити, щоб навчання персоналу включало підвищення обізнаності щодо міжнародних стандартів прав людини та принципів рівності та недискримінації, в тому числі стосовно сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності. Включити навчання з питань заборони дискримінації ЛГБТ-ув'язнених, а також спеціальних потреб та захисту ЛГБТ-в'язнів до навчальних програм персоналу.
- Не дискримінувати представників ЛГБТ+ з-поміж пенітенціарного персоналу та докладати зусиль для забезпечення того, щоб персонал, наскільки це можливо, представляв різні сексуальні орієнтації.

Доступ до правосуддя

- Надавати допомогу в'язням ЛГБТ+ у зверненні за юридичною допомогою з самого початку їх утримання, без дискримінації.
- Надавати назви та контактні дані організацій, які допомагають ЛГБТ+ особам у системі кримінального судочинства.

Класифікація та розміщення

- Застосувати систему класифікації, яка визнає особливі потреби у захисті ЛГБТ+.
- Враховувати побажання та занепокоєння самих в'язнів під час розподілу.
- Не розміщувати в'язнів ЛГБТ+ у гуртожитках чи камерах разом із в'язнями, які можуть мати ризик для їх безпеки.
- Не вважати, що трансгендерних в'язнів доцільно розміщувати відповідно до їхньої статі, але замість цього консультиватися із зацікавленими ув'язненими та враховувати різні потреби у проживанні тих, хто не робив операції зі зміни статі, а також тих, хто зробив її.
- Забезпечити відсутність дискримінації щодо якості проживання для ЛГБТ-спільноти.

Контакт із зовнішнім світом

- Якщо законодавство не дозволяє відвідувати незаміжніх партнерів, розглянути можливість внесення змін до норм закону, щоб запобігти порушенню зв'язків ув'язнених із зовнішнім світом та посиленню їхньої ізоляції.
- У юрисдикціях, де дозволено подружнє відвідування, забезпечити, щоб усі ув'язнені користувались однаковими правами, незалежно від сексуальної орієнтації.

Охорона здоров'я

- Забезпечити, щоб ЛГБТ-в'язні проходили повний медичний огляд при потраплянні до в'язниці та щоб вони отримували медичну допомогу, еквівалентну медичній допомозі, яку отримують інші ув'язнені.
- Враховувати особливі потреби в охороні здоров'я ЛГБТ-в'язнів, включаючи лікування, яке існує в громаді щодо гендерної дисфорії, наприклад, гормональна терапія, а також хірургічні операції зі зміни статі, якщо такі є на волі.
- Здійснювати програми з питань профілактики ВІЛ та інформаційні буклети щодо передачі ВІЛ / СНІДу та засобів захисту всім ув'язненим, включаючи ЛГБТ-в'язнів.

Програми для в'язнів

- Забезпечити доступ в'язнів ЛГБТ+ до всіх тюремних заходів з зайнятості без дискримінації та їх захист від насильства та жорстокого поводження під час такої зайнятості.
- Створити спеціальні програми, присвячені запобіганню зґвалтуванням у в'язницях, які включають первинне консультування в'язнів, що потрапляють до в'язниці, для захисту від зґвалтування та сексуального насильства.
- Забезпечити спеціальні програми психологічного консультування для в'язнів ЛГБТ+, особливо тих, хто став жертвою приниження, сексуального насильства та зґвалтування у в'язниці або до ув'язнення.
- Заохочувати неурядові та інші організації громадянського суспільства, що працюють з правами та потребами ЛГБТ-в'язнів, відвідувати в'язниці та реалізовувати в тюрмах спеціальні програми, що відповідають потребам цієї групи в'язнів.

Безпека

- Включити навчання з питань нагляду та процедур, які слід виконувати у випадках сексуального насильства, до навчальної програми персоналу, щоб дати їм змогу ефективно виявляти та запобігати сексуальному насильству та насильству щодо всіх ув'язнених, включаючи ЛГБТ-в'язнів.
- Створити ефективний, доступний та конфіденційний механізм розгляду скарг. При цьому необхідно забезпечити, щоб ув'язнені ЛГБТ+ не зазнавали дискримінації в процесі подання скарг, щоб їм надавали повний захист після скарг на сексуальне насильство, зґвалтування або висловлювання побоювання таких дій, а також, щоб притягувалися до відповідальності винні у сексуальному насильстві чи інших формах насильства.
- Не дискримінувати ЛГБТ-в'язнів при застосуванні дисциплінарних стягнень, зокрема адміністративної ізоляції.
- Забезпечити, щоб обшуки ув'язнених ЛГБТ+ не проводились довільно та надмірно. Забезпечити, щоб проведення обшуків з роздяганням відбувалося лише тоді, коли є належне обґрунтування, та поважати побажання в'язнів-трансгендерів щодо відповідної статі особи, яка проводить обшук.
- Запровадити ефективну політику, яка дозволяла б в'язням ЛГБТ+ бути поміщеними в ізоляцію з метою захисту, коли їм це потрібно.

Підготовка до звільнення та підтримки після звільнення

- Встановити контакт із відповідними організаціями та установами громадянського суспільства, які надають допомогу в'язням ЛГБТ+ та колишнім в'язням.
- Налагодити співпрацю зі службами пробації та органами соціального забезпечення з метою забезпечення допомоги у пошуку житла та працевлаштування ЛГБТ-осіб.
- Забезпечити встановлення координації зі службами охорони здоров'я у громаді та продовження будь-якої медичної допомоги, яку отримують ув'язнені ЛГБТ+.

Моніторинг

- Створити механізми для незалежного моніторингу сексуального насильства загалом, а також дискримінації на основі сексуальної орієнтації та насильства, що вчиняється щодо ЛГБТ-в'язнів. Тюремні органи повинні вжити заходів на основі статистики, щоб запобігти різному поводженню з ЛГБТ-в'язнями, сексуальному насильству та згвалтуванню в'язнів, включаючи ЛГБТ-в'язнів.

Зазначимо, що в окремих тюремних системах уже розроблені різного роду стратегії та політики щодо ЛГБТ+ засуджених. Наприклад, Канадська виправна служба розробила спеціальну процедуру щодо обшуків трансгендерних засуджених³⁵[20]. Так само Тюремна служба Сполученого Королівства розробила спеціальні процедури щодо розміщення та роботи з трансгендерними засудженими, захисту від знущань, їхнього одягу та косметики³⁶[21, р. 9-11].

У 2020 р. Сенат штату Каліфорнія (США) вперше у світі прийняв закон, який передбачає, що засуджені трансгендерні люди мають розподілятися по чоловічих та жіночих установах залежно від їхньої гендерної ідентичності, а не природної статі чи виду геніталій. У обґрунтуванні закону вказувалося, що вірогідність трансгендерів бути підданими сексуальному насильству у Каліфорнії була у 13 разів вища, ніж серед інших засуджених³⁷[22]. Зазначений закон також передбачає низку інших специфічних правил щодо ЛГБТ+, зокрема щодо вживання приставок до імен «пан» чи «пані», обшуків особою однієї статі відповідно до гендерної ідентичності засудженого, зміни класифікації тощо³⁸[22].

З-поміж досліджень ЛГБТ+ в ув'язненні виділяється квалітативне дослідження щодо досвіду ЛГБТ+ засуджених в ірландських тюрмах, проведеного Ірландським

³⁵ Додаток F до Директиви №566-7 від 02.07.2015 щодо обшуків засуджених // <https://www.csc-scc.gc.ca/politiques-et-lois/566-7-cd-eng.shtml#s9>

³⁶ The Care and Management of Individuals who are Transgender // <https://www.gov.uk/government/publications/the-care-and-management-of-individuals-who-are-transgender> ; див. також Lambie S. Rethinking Gendered Prison Policies: Impacts on Transgender Prisoners, ECAN Bulletin, 2012, no. 16, pp. 9-11.

³⁷ Senate Bill No. 132 An act to add Sections 2605 and 2606 to the Penal Code, relating to corrections. [Approved by Governor September 26, 2020. Filed with Secretary of State September 26, 2020.] // https://leginfo.ca.gov/faces/billTextClient.xhtml?bill_id=201920200SB132

³⁸ Ibid.

Фондом Тюремної Реформи³⁹[3]. Не вдаючись у опис значного негативного досвіду, з яким читач може детальніше ознайомитися в публікації, наведемо тут окремі рекомендації за наслідками дослідження⁴⁰[3, р. 36]:

1. Специфічні потреби ЛГБТ-в'язнів мають знаходити віддзеркалення в офіційних в'язничних політиках з метою їхнього захисту.
2. Утримання в індивідуальних камерах⁴¹ має бути доступним для всіх засуджених, але для засуджених ЛГБТ+ – особливо.
3. Має здійснюватися боротьба з цькуванням ЛГБТ+ за допомогою інформування, навчання персоналу та чітких санкцій у разі порушення такої політики.
4. Законодавство повинно чітко забороняти використання гомофобних та трансфобних висловлювань щодо засуджених ЛГБТ+.
5. Слід заохочувати створення спеціальних ресурсів та сервісів для ЛГБТ+, наприклад шляхом залучення ЛГБТ+ організацій.
6. Варто розвивати політику у сфері охорони здоров'я, зокрема, що стосується використання презервативів та жіночих засобів статевого захисту.
7. Здійснювати дослідження щодо питань здоров'я та сексуальної поведінки у в'язниці, щодо сексуального насильства та примусу, щодо прав, потреб та досвіду ЛГБТ+ молоді.

Серед комплексних публікацій з питань ЛГБТ+ в ув'язненні можна виділити також американський посібник для правозахисників з питань стратегій захисту цієї категорії в'язнів⁴²[23]. Посібник містить детальний перелік адвокаційних заходів, які необхідно здійснювати для належного врахування контексту ув'язнення ЛГБТ+⁴³[23].

³⁹ Out on the Inside: The Rights, Experiences and Needs of LGBT People in Prison, Irish Penal Reform Trust, 2016 // https://www.iprt.ie/site/assets/files/6369/iprt_out_on_the_inside_2016_embargo_to_1030_feb_02_2016.pdf

⁴⁰ Ibid, р. 36.

⁴¹ Прим. авт. Таке тримання не варто плутати з одиночним триманням, адже індивідуальне тримання передбачає перебування в індивідуальній камері лише вночі.

⁴² Standing with LGBT Prisoners: An Advocate's Guide to Ending Abuse and Combating Imprisonment. By J. Marksamer and H.J. Tobin // https://transequality.org/sites/default/files/docs/resources/JailPrisons_Resource_FINAL.pdf

⁴³ Ibid.

3. Національне законодавство

Національне законодавство у пенітенціарній сфері традиційно не розглядає в'язнів ЛГБТ як специфічну категорію, яка потребує особливого захисту та специфічних процедур. Не дивлячись на те, що кількість ЛГБТ+ серед засуджених є вищою, ніж на волі⁴⁴[3, р. 12-13][16, р. 5][24, р. 14], необхідність таких процедур навіть не згадується у вітчизняній літературі у пенітенціарній сфері. Відомо, що така «невидимість» ЛГБТ+ засуджених⁴⁵[3, р. 15] сприяє сприйняттю пенітенціарним персоналом цієї категорії в'язнів як проблеми, замість того, щоб сприймати як проблему гомофобію чи трансфобію⁴⁶[3, р. 14].

Разом з тим нещодавно у новій редакції Правил внутрішнього розпорядку СІЗО з'явилася згадка щодо неприпустимості дискримінації ув'язнених ЛГБТ+. Зокрема, як вказується у п. 3.3 розділу I ПВР СІЗО:

«Забороняється будь-яка дискримінація, зокрема пряме або непряме обмеження прав ув'язнених (засуджених) залежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, гендерної ідентичності, сексуальної орієнтації, етнічного, соціального та іноземного походження, віку, стану здоров'я, інвалідності, підозри чи наявності захворювання на ВІЛ/СНІД чи іншу хворобу, сімейного чи майнового стану, звернення або наміру звернення до суду чи інших органів за захистом своїх прав або надання допомоги іншим ув'язненим або засудженим у захисті їхніх прав» (напівжирний шрифт додано).

Ця доволі незвична для пенітенціарного законодавства згадка з'явилася в результаті врахування відповідних пропозицій Харківської правозахисної групи⁴⁷[25, р. 91]. Однак вона має декларативний характер і на сьогодні не підкріплена конкретними

⁴⁴ Міжнародна література містить свідчення про вищу кількість ЛГБТ серед засуджених, ніж серед вільного населення. Це пов'язується із маргіналізацією цієї категорії населення та, як наслідок, більш частого долучення до незаконної діяльності (Out on the Inside: The Rights, Experiences and Needs of LGBT People in Prison, Irish Penal Reform Trust, 2016, pp. 12-13 // https://www.iprt.ie/site/assets/files/6369/iprt_out_on_the_inside_2016_embargo_to_1030_feb_02_2016.pdf).

Як стверджує В'язничний Інспекторат Сполученого Королівства, кількість ЛГБТ серед засуджених є вищою ніж на свободі і становить 4% проти 0-2% на свободі (LGBTI Persons Deprived of their Liberty: A Framework for Preventive Monitoring, 2nd ed., APT/PRI, 2015, p. 5 // <https://cdn.penalreform.org/wp-content/uploads/2016/01/lgbti-framework-2nd-ed-v7-web.pdf>).

При цьому варто звернути увагу, що кількість трансгендерних засуджених є невідомою. Однак на волі їхня кількість є дуже малою: 1 трансгендерна людина доводиться на 11900-45000 осіб (Astbury-Ward E., Dubberley S., Gorden C., Roberts D., A Literature Review of Transgender People in Prison: An 'Invisible' population in England and Wales // Prison Service Journal, 2017, Issue 233, p. 14).

⁴⁵ Звернімо увагу, що підвищений ризик ЛГБТ бути підданими насильству призводить до того, що вони приховують свою приналежність до ЛГБТ, коли знаходяться в ув'язненні. У цьому контексті трансгендерні засуджені не завжди мають можливість такого приховування (Out on the Inside: The Rights, Experiences and Needs of LGBT People in Prison, Irish Penal Reform Trust, 2016, p. 15 // https://www.iprt.ie/site/assets/files/6369/iprt_out_on_the_inside_2016_embargo_to_1030_feb_02_2016.pdf)

⁴⁶ Ibid, p. 14.

⁴⁷ Човган В. О. Як викоринити радянщину з української в'язниці. Зміни до Правил внутрішнього розпорядку УВП та СІЗО у світлі міжнародних стандартів / В. О. Човган; ГО «Харківська правозахисна група». – Харків: Права людини, 2017. – С. 91.

механізмами захисту прав в'язнів-ЛГБТ. До того ж Правила внутрішнього розпорядку установ виконання покарань не містять навіть такої декларативної норми, а тому вона стосується тільки осіб, які тримаються у СІЗО і не застосовується до засуджених у виправних колоніях.

Національне законодавство передбачає окремі норми загального характеру, які можуть застосовуватися для захисту ЛГБТ+. Наприклад, у частині 2-3 статті 10 Кримінально-виконавчого кодексу України вказується:

«У разі виникнення небезпеки життю і здоров'ю засуджених, ... вони мають право звернутися із заявою до будь-якої посадової особи органу чи установи виконання покарань з проханням про забезпечення особистої безпеки. У цьому разі посадова особа зобов'язана вжити невідкладних заходів щодо забезпечення особистої безпеки засудженого. Адміністрація установи виконання покарань вживає заходів до переведення засудженого в безпечне місце, а також інших заходів до усунення небезпеки, розв'язує питання про місце подальшого відбування ним покарання».

Проблема цієї норми полягає в тому, що вона передбачає необхідність заяви самого засудженого і не закріплює можливості адміністрації пенітенціарної установи діяти за власною ініціативою. Щоправда, на практиці вона все ж використовується адміністрацією за власною ініціативою, з подальшим відбиранням у засудженого відповідної заяви.

Однак чинна процедура не передбачає вимоги зменшувати негативний вплив на засуджених одиночного тримання, яке і є головним способом забезпечення безпеки на практиці. По суті засудженому ЛГБТ+, який потребує захисту, може довестися постати перед дилемою між безпекою та психічним здоров'ям, яке може опинитись під загрозою внаслідок тривалого тримання відповідно до статті 10. В таких випадках окреме тримання від інших засуджених перетворюється на де факто форму покарання, оскільки обмежується доступ до дозвілля та освіти, підвищується стрес⁴⁸[26, р. 8]. Щоправда, тримання засудженого в окремій камері з метою забезпечення безпеки може тривати не більше 30 діб⁴⁹[27], після чого засуджений має повернутися у загальну масу засуджених, або перевестися до іншої установи.

Проблема окремого тримання ЛГБТ+ ускладнюється і відсутністю процедур щодо можливості їхнього окремого розміщення у спеціальних дільницях за бажанням. Таке тримання надало б можливість забезпечити кращий захист, не вимагаючи суворої ізоляції та не нашкодивши зайнятості та дозвіллю засуджених. Подібного роду рекомендації уже з'являються в документах міжнародних організацій⁵⁰[28]. Однак таке розміщення не повинно відбуватися у примусовому порядку, оскільки тоді воно може вважатися дискримінаційним⁵¹[3, рр. 22-23].

Що стосується побачень засуджених ЛГБТ+, то всупереч окресленим міжнародним стандартам, вони не мають можливості отримувати тривалі побачення зі своїми партнерами. Адже відповідно до статті 110 КВК України:

⁴⁸ Lamble S. Rethinking Gendered Prison Policies: Impacts on Transgender Prisoners, ECAN Bulletin, 2012, no. 16, p. 8.

⁴⁹ Пункт 6 Розділу XXVII Правил внутрішнього розпорядку УВП.

⁵⁰ Paragraph 58, Report to the Government of the Republic of Moldova on the visit to the Republic of Moldova carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 28 January to 7 February 2020 CPT/Inf (2020) 27 // <https://rm.coe.int/16809f8fa8>

⁵¹ Out on the Inside: The Rights, Experiences and Needs of LGBT People in Prison, Irish Penal Reform Trust, 2016, pp. 22-23 // https://www.iprt.ie/site/assets/files/6369/iprt_out_on_the_inside_2016_embargo_to_1030_feb_02_2016.pdf

«Тривалі побачення надаються з правом спільного проживання і тільки з близькими родичами (подружжя, батьки, діти, усиновлювачі, усиновлені, рідні брати й сестри, дід, баба, онуки). Тривалі побачення можуть надаватися і подружжю, яке проживало однією сім'єю, але не перебувало у шлюбі, за умови, що в них є спільні неповнолітні діти».

Так само законодавство не передбачає спеціальних правил щодо обшуків ЛГБТ+, а тому застосовується загальне правило про обшук особою однієї статі (ч. 5 ст. 102 КВК України). Процедура обшуку не передбачає будь-яких особливих підходів до різних категорій засуджених, зокрема ЛГБТ+. Те ж саме стосується процедури миття засуджених у спільних душах, що також може стати причиною віктимізації⁵²[3, pp. 21].

Перелік дозволених та заборонених предметів, які містяться у Правилах внутрішнього розпорядку СІЗО та установ виконання покарань, не передбачають можливості володіння та користування специфічними предметами, які потребують ЛГБТ-в'язні: засоби захисту під час статевого контакту (презервативи тощо), косметика, специфічний одяг та ін.

Чинна система первинної класифікації засуджених також не передбачає жодних специфічних правил що стосується розміщення трансгендерних засуджених. А тому вони повинні утримуватися разом із засудженими однієї статі відповідно до статі, яка вказана у їхньому паспорті. У цьому ж контексті, стаття 8 Закону України «Про попереднє ув'язнення», яка закріплює детальні правила щодо окремого тримання різних категорій засуджених, не містить жодної згадки щодо ЛГБТ+ ув'язнених.

Загалом чинна система розміщення засуджених не передбачає оцінки ризиків віктимізації ЛГБТ+ засуджених з боку співкамерників (СІЗО) або співмешканців у гуртожитках (колонії). Оцінка «психологічної сумісності», а насправді оцінка того чи буде представник ЛГБТ+ підданий насильству іншими в'язнями, не здійснюється у структурованому порядку, тобто відповідно до спеціально визначених процедур. Відсутність таких процедур відносить важливе рішення щодо розміщення представників ЛГБТ+ до широкої дискреції адміністрації установи.

Така дискреція може призводити до «необережного» розміщення ЛГБТ+ в межах установи та подальших знущань і насильства з боку інших в'язнів. При цьому такі події, з великою ймовірністю, залишатимуться невідомими як адміністрації установи, так і громадськості. Адже, як вказувалось, подання скарг засудженими ЛГБТ+ з таких питань може загрожувати фізичною розправою над ними.

⁵² Ibid, p. 21.

Список використаних джерел

1. Report of the Special Rapporteur on Torture to the UN Human Rights Council, Study on the phenomena of torture, cruel, inhuman or degrading treatment or punishment in the world, including an assessment of conditions of detention, 5 February 2010, A/HRC/13/39/Add.5, para 231.
2. M. Foucault. Discipline & Punish: The Birth of the Prison' (1975). 2. ed. New York 1977, pp. 108-115.
3. Out on the Inside: The Rights, Experiences and Needs of LGBT People in Prison, Irish Penal Reform Trust, 2016, pp. 14. // URL: https://www.iprt.ie/site/assets/files/6369/iprt_out_on_the_inside_2016_embargo_to_1_030_feb_02_2016.pdf
4. Slade G., Kelbakiani A., Tsagareli N. Influence of Criminal Subculture on the Management of a Penitentiary Institution (main findings), Penal Reform International, 2020, p. 6.
5. Report of the Special Rapporteur on the question of torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment, 2001, A/56/156, para 19 // URL: <https://digitallibrary.un.org/record/446206>
6. United States National Prison Rape Elimination Commission, Hearing: At Risk: Sexual Abuse and Vulnerable Groups Behind Bars—August 19, 2005, Statement of Jody Marksamer. URL: www.nprec.us/proceedings_sf.htm
7. Beck A., Berzofsky M., Caspar R., Krebs C. Sexual Victimization in Prisons and Jails Reported by Inmates 2011-12. Цит. за LGBTQ People Behind Bars: A Guide to Understanding the Issues Facing Transgender Prisoners and Their Legal Rights, National Center for Transgender Equality, P. 6 // URL: <https://transequality.org/sites/default/files/docs/resources/TransgenderPeopleBehindBars.pdf>
8. Handbook on Prisoners with Special Needs. Criminal Justice Handbook Series, UNODC, Vienna, 2009, P. 106.
9. Symkovych A., Sex in Prisoner Power Relations: Attitudes and Practices in a Ukrainian Correctional Colony for Men // The Howard Journal, 2017, Vol. 56, no. 1, p. 12.
10. Report of the Special Rapporteur on Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, A/HRC/31/57, 5 January 2016, p. 35.
11. Preventing and Addressing Sexual and Gender-Based Violence in Places of Deprivation of Liberty Standards, Approaches and Examples from the OSCE Region, OSCE/ODIHR, 2019, p. 51 // URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/f/b/427448.pdf>
12. Eighth Annual Report of the Subcommittee on Prevention of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, 26 March 2015, para. 59.
13. Recommendation CM/Rec(2010)5 of the Committee of Ministers to Member States on Measures to Combat Discrimination on Grounds of Sexual Orientation or Gender Identity (Adopted by the Committee of Ministers on 31 March 2010 at the 1081st meeting of the Ministers' Deputies)
14. Council of the European Union, Guidelines to Promote and Protect the Enjoyment of All Human Rights by Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender and Intersex Persons (LGBTI), Foreign Affairs Council Meeting, 24 June 2013.
15. The YOGYAKARTA PRINCIPLES. URL: www.yogyakartaprinciples.org

16. LGBTI Persons Deprived of their Liberty: A Framework for Preventive Monitoring. 2nd ed., APT/PRI, 2015. URL: <https://cdn.penalreform.org/wp-content/uploads/2016/01/lgbti-framework-2nd-ed-v7-web.pdf>
17. Preventing and Addressing Sexual and Gender-Based Violence in Places of Deprivation of Liberty Standards, Approaches and Examples from the OSCE Region, OSCE/ODIHR, 2019 // URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/f/b/427448.pdf>
18. Interim Report of the Special Rapporteur on Torture to the UN General Assembly, 5 August 2011, A/66/268, p. 19.
19. European Court of Human Rights, X v. Turkey (Application no. 24626/09), 9 October 2012.
20. Додаток F до Директиви №566-7 від 02.07.2015 щодо обшуків засуджених // URL: <https://www.csc-scc.gc.ca/politiques-et-lois/566-7-cd-eng.shtml#s9>
21. The Care and Management of Individuals who are Transgender // URL: <https://www.gov.uk/government/publications/the-care-and-management-of-individual-s-who-are-transgender> ; див. також Lamble S. Rethinking Gendered Prison Policies: Impacts on Transgender Prisoners, ECAN Bulletin, 2012, no. 16, pp. 9-11.
22. Senate Bill No. 132 An act to add Sections 2605 and 2606 to the Penal Code, relating to corrections. [Approved by Governor September 26, 2020. Filed with Secretary of State September 26, 2020.] // URL: https://leginfo.legislature.ca.gov/faces/billTextClient.xhtml?bill_id=201920200SB132
23. Standing with LGBT Prisoners: An Advocate's Guide to Ending Abuse and Combating Imprisonment. By J. Marksamer and H.J. Tobin // URL: https://transequality.org/sites/default/files/docs/resources/JailPrisons_Resource_FINA_L.pdf
24. Astbury-Ward E., Dubberley S., Gorden C., Roberts D., A Literature Review of Transgender People in Prison: An 'Invisible' population in England and Wales // Prison Service Journal, 2017, Issue 233, p. 14
25. Човган В. О. Як використати радянщину з української в'язниці. Зміни до Правил внутрішнього розпорядку УВП та СІЗО у світлі міжнародних стандартів / В. О. Човган; ГО «Харківська правозахисна група». – Харків: Права людини, 2017. – С. 91.
26. Lamble S. Rethinking Gendered Prison Policies: Impacts on Transgender Prisoners, ECAN Bulletin, 2012, no. 16, p. 8.
27. Пункт 6 Розділу XXVII Правил внутрішнього розпорядку УВП.
28. Paragraph 58, Report to the Government of the Republic of Moldova on the visit to the Republic of Moldova carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 28 January to 7 February 2020 CPT/Inf (2020) 27 // URL: <https://rm.coe.int/16809f8fa8>

Громадська організація «Україна без тортур» створена, щоб об'єднати на основі єдності інтересів фізичних осіб, які залучені до реалізації національного превентивного механізму (НПМ) та підтримують ідею викорінення катування та іншого жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність видів поведження та покарань, які заборонені та є серйозними порушеннями прав людини в Україні спрямованої на впровадження демократичних змін в суспільстві. Організація відкрита для будь-якої співпраці, що націлена на викорінення жорстокого поведження і тортур в місцях несвободи, протидії порушенню прав уразливих категорій громадян.

Контакти для зв'язку:

ukraine.without.torture@gmail.com

+380 67 011 45 45